

معرفی شرکت‌های برتر نفتی جهان؛ شرکت استاندارد اویل

مهدی شاه حسینی ■، معاونت برنامه ریزی و نظارت بر منابع هیدروکربوری وزارت نفت

مقدمه

اولین شرکت‌های چند ملیتی نفتی در آمریکا به فاصله چند سال پس از پایه‌گذاری صنعت نفت در این کشور پدید آمدند. در واقع ظهور این گونه شرکت‌ها، با نام شخصیتی عجیب و استثنایی یعنی جان دیویدسون راکفلر^۱ عجین شده است. نبوغ او در مدیریت و سازمان‌دهی شهره بود؛ هر چند در نظر برخی نیز، منفورترین سوداگر آمریکا بود. وی در سال ۱۸۶۲ و در سن ۲۳ سالگی وارد صنعت نفت شد و ابتدا بخش پالایش و سپس بخش حمل و نقل نفت آمریکا را تحت کنترل خود در آورده و در سال ۱۸۷۰ شرکت استاندارد اویل نیوجرسی^۲ را تأسیس کرده و اولین غول نفتی جهان متولد شد. جریان استاندارد اویل یکی از داستان‌های مهیج اقتصاد آمریکا به شمار می‌رود. این اتفاق زمانی رخ داد که آمریکا در حال گذر سریع از جامعه کشاورزی به بزرگ‌ترین اقتصاد صنعتی جهان بود. تأثیر این شرکت بر آمریکا بسیار زیاد بود و با گذشت یک

قرن از وقوع آن هم چنان آموزه‌های بسیاری از داستان این شرکت می‌توان آموخت.

۱- شکل‌گیری شرکت استاندارد اویل

جان دی راکفلر، در سال ۱۸۳۹ در ریچموند نیویورک به دنیا آمد. در شانزده سالگی در کلیولند و در یک شرکت کشتی‌سازی مشغول به کار شد. او در ۲۰ سالگی با پس انداز ۱۰۰۰ دلاری خود و ۱۰۰۰ دلاری که از پدر خود قرض گرفت با شراکت برابری با موریس کلارک، شرکتی برای داد و ستد کالا تأسیس کرد که این شرکت در اوهایو گندم، در میشیگان نمک و در ایلینویز گوشت خوک می‌فروخت. دو سال پس از کشف نفت در پنسیلوانیا، راکفلر و کلارک نیز وارد بازار نفت شده و به سود سرشاری رسیدند. ساخت راه آهن جدید کلیولند در سال ۱۸۶۳، این شهر را در شرایط رقابت تجارتي قرار داد و نفت، سرمایه‌گذاران بی‌شماری را به سوی این شهر روانه کرد. در فوریه ۱۸۶۵ به دلیل اختلاف بین راکفلر

و کلارک قرار بر این شد که در یک حراج خصوصی بین خودشان، هر کس قیمت بیشتری برای مؤسسه پیشنهاد کرد، تمام آن را تصاحب کند. حراج با ۵۰۰ دلار شروع شد و سرانجام جان دی راکفلر، شرکت را به مبلغ ۷۵ هزار دلار از شریک خود «موریس کلارک» خرید. نیم قرن بعد، راکفلر گفت: من آن روز را سرآغاز موفقیت‌هایم در زندگی می‌دانم.

اصل مهمی که راکفلر در مؤسسه خود با دقت پایه‌گذاری کرد و پیوسته به آن عمل می‌کرد و ریشه در عقاید مذهبی داشت این بود که همواره یک اعتبار نقدی لازم و مکفی را برای پرداخت هزینه‌های گوناگون شرکت در دسترس خویش نگه می‌داشت. رعایت این اصل نه تنها شرکتش را از خطرات، تکان‌ها و سقوط‌های ناگهانی بازار و دوران‌های رکود محفوظ می‌داشت، بلکه به او امکان می‌داد که از پیش رسیدن چنین تحولاتی که برای دیگران خطر مسلم بود، به نفع خود بهره‌برداری کند. راکفلر معتقد بود این اصل

شرط لازم و غیرقابل اجتناب همکاری و ادغام برای به حداقل رساندن خطرات موجود است. او با تکیه بر این اصل او در سال ۱۸۶۷ همکار جدیدی به نام هنری فلگنر^۳ یافت.

۲- گام‌های نخست توسعه شرکت استاندارد اوایل

در همان اوایل تأسیس شرکت استاندارد اوایل، بخش حمل و نقل شرکت راه اندازی و در عمل ثابت شد که کانون و محور موفقیت شرکت همین مسئله بوده است. حجم، کارایی و قدرت سازمان را کفتر، او را قادر به اخذ تخفیف مناسبی از شرکت‌های حمل و نقل ریلی کرد. تولید نفت در دهه ۱۸۷۰ افزایش یافته بود و هر چقدر تولیدکنندگان درصد محدود کردن تولید برآمدند، موفق نشدند. قیمت نفت آن قدر پایین آمد که نفت خام را به رودخانه‌ها و مزارع سرازیر می‌کردند.

در سال ۱۸۷۰ راکفلر و فلگنر تصمیم گرفتند مشارکت خود را به شرکت سهامی تبدیل کنند. آنها شرکت استاندارد اوایل را تأسیس کردند. گزینش نام «استاندارد» اشاره ضمنی به این مسئله بود که محصولات آنها از لحاظ کیفیت در سطح استاندارد است که این امر اطمینان مصرف‌کننده را جلب می‌کرد. راکفلر یک چهارم سهام شرکت را که در آن زمان یک دهم صنعت پالایش آمریکا را در دست داشت، به خود اختصاص داد.

در پایان ماه فوریه ۱۸۷۲، اعتراض‌های تولیدکنندگان نفت به راکفلر و دیگر صاحبان پالایشگاه‌ها سبب تحریم پالایش‌گران و مؤسسه‌های راه‌آهن شده و در نتیجه تولیدات پالایشگاه‌های استاندارد اوایل کاهش یافت. اما راکفلر هم‌چنان به خرید سهام پالایشگاه‌ها و شرکت‌های عمده هر منطقه مبادرت می‌کرد و نظریه متهورانه خود را درباره اینکه تقریباً تمام پالایشگاه‌های موجود کشور را به صورت تشکیلاتی یک پارچه ادغام کند عملی می‌نمود.

۳- اقدامات قانونی علیه شرکت استاندارد اوایل

در سال ۱۸۷۹ استاندارد اوایل ۹۰ درصد پالایشگاه‌های آمریکا را تحت حاکمیت خود درآورد. در اواخر دهه ۱۸۷۰ اقدامات جدیدی برضد انحصار راکفلر انجام شد. نخستین اقدام، ساخت خط لوله راه دور موسوم به «تاید واتر پایپ لاین» بود که نفت را از حوزه‌های نفتی تا محل تلاقی راه آهن پنسیلوانیا و ریدینگ در مسافتی حدود ۱۷۰ کیلومتر به سوی شرق می‌فرستاد. خط لوله به تدریج رقیب عمده راه‌آهن در حمل و نقل راه دور شد. استاندارد اوایل به سرعت دست به کار شد و چهار خط لوله راه دور از حوزه‌های نفتی به کیولند، نیویورک، فیلادلفیا و بوفالو کشید و ظرف دو سال سهام‌دار جزء تاید واتر شد. اکنون استاندارد اوایل به استثنای تاید واتر تقریباً همه خطوط را در حوزه‌های نفتی در کنترل خود داشت. در همان سال تولیدکنندگان حوزه‌های نفتی، یک‌سری اقدامات قانونی برضد تبعیض در نرخ‌های راه‌آهن پنسیلوانیا انجام دادند. یک هیئت منصفه، راکفلر، فلگنر و چند تن دیگر را متهم کرد و کوشید تا راکفلر به عنوان مجرم به پنسیلوانیا مسترد شود. ولی با قول مساعد فرماندار ایالتی نیویورک به تقاضای راکفلر، این کوشش به جایی نرسید.

۴- تشکیل تراست (اتحادیه) استاندارد اوایل برای فرار از اتهامات افکار عمومی

در حالی که دادگاه‌ها و افکار عمومی در تنگنا مانده بودند، نظم داخلی و کنترل هوشمندانه‌ای در امپراتوری وسیع راکفلر برقرار شده بود. مفهوم قانونی تراست در موافقت‌نامه «تراست استاندارد اوایل» که در دوم ژانویه ۱۸۸۲ به امضا رسید، رسمیت یافته بود. در حقیقت، دلیلی شخصی در این باره وجود داشت. راکفلر و شریکان او به فکر مسائل مرگ و ارث افتاده و نتیجه گرفته بودند که با نظام موجود، مرگ یکی از آنان سبب ابهام و اختلاف نظر و جدال درباره ارزش سهام شده و به درگیری منجر خواهد گردید. به همین منظور برای هر

چیزی هر چند کوچک ارزیابی و هیئت امنای تشکیل شد و سرمایه و تمام دارایی‌های زیر کنترل استاندارد اوایل را تحویل گرفت. راهبرد بنیادی حاکم بر استاندارد اوایل، تولید مبتنی بر هزینه کم بود. در میانه دهه ۱۸۸۰ سه پالایشگاه استاندارد اوایل در کیولند، فیلادلفیا و بایون در نیوجرسی متجاوز از یک چهارم نفت سفید جهان را تولید می‌کردند. راکفلر هنگام تشکیل تراست حدود چهل سال داشت و یکی از شش ثروتمند آمریکا به شمار می‌آمد.

۵- رویکرد جدید استاندارد اوایل؛ استخراج نفت خام

تا اواخر دهه ۱۸۹۰، استاندارد اوایل فعالیت‌های خود را به پالایش، حمل و فروش نفت محدود کرده بود و فعالیت در زمینه تولید نفت نمی‌کرد. از نظر اعضای کمیته اجرایی تراست، استاندارد اوایل نباید به داد و ستدهای مخاطره‌آمیز مشغول می‌شد. تنها موردی که سبب نگرانی بود، محدود بودن منابع نفت بود و تولید فراوان سبب کاهش توان تولید چاه‌ها شده و تنها امید باقی مانده این بود که منابع نفت دیگری کشف شوند. در میانه دهه ۱۸۸۰ در شمال غربی اوهایو حوزه‌های لیما-آندینا کشف شد. این حوزه‌ها چنان غنی بود که در سال ۱۸۹۰، یک سوم نفت ایالات متحده را تأمین می‌کرد. در این زمان، استاندارد اوایل به فکر تولید و استخراج نفت افتاد. اما بوی نامطبوع نفت اوهایو، به دلیل گوگرد بالا بزرگ‌ترین مشکل بود. در سال‌های ۱۸۸۸ و ۱۸۸۹ کشف یک شیمیدان آلمانی به نام «هرمان فراش» سبب شد تا گوگرد نفت از آن گرفته شود و بسوی تخم مرغ گندیده برطرف شود. پس از این ماجرا، قیمت نفت لیما افزایش یافت. راکفلر شرکت را ترغیب می‌کرد تا چاه‌های بیشتری بخرد و به این ترتیب در سال ۱۸۹۱، استاندارد اوایل یک چهارم نفت خام آمریکا را استخراج می‌کرد. شرکت برای پالایش نفت لیما، در محلی به نام وایتینگ، بزرگ‌ترین پالایشگاه خود را تأسیس کرد. در سال ۱۸۹۵ با اخطار تاریخی

دولتی و کارکنان راه آهن استفاده کرده و برای شکست دادن رقبای تجاری خود از هر ابزار قانونی و غیرقانونی سود می برد. افکار عمومی برانگیخته شد و دیگر چهره راکفلر نامریی نبود.

۸- انحلال شرکت استاندارد اویل و شکل گیری شرکت های مهم نفتی در آمریکا

پس از قتل مک کینلی، تئودور روزولت رئیس جمهور آمریکا شد. او یک ترقی خواه بود. دولت او ۴۵ لایحه بر ضد تراست تنظیم کرده و در ماه نوامبر سال ۱۹۰۶ با تقدیم شکوائیه ای به دادگاه فدرال سنت لوئیس، استاندارد اویل را به طور رسمی مورد تعقیب قرار داده و آنرا براساس قانون ضد تراست «شرمن» که در سال ۱۸۹۰ به تصویب رسیده بود متهم به توطئه برای ایجاد مانع و محدودیت در امر بازرگانی آزاد کرد. در پایان و در سال ۱۹۰۹ دادگاه فدرال به نفع دولت رأی داد و پس از فرجام خواهی استاندارد اویل و رسیدگی مجدد که دو سال به طول انجامید، در ماه مه سال ۱۹۱۱ دیوان عالی ایالات متحده حکم به انحلال و شکسته شدن این شرکت به اجزای کوچک تر داد. بدین ترتیب ۳۴ شرکت جدید و مستقل متولد شدند. برخی از مهم ترین این شرکت ها، استاندارد اویل نیویورک، استاندارد اویل نیوجرسی، استاندارد اویل ایندیانا، استاندارد اویل کالیفرنیا، استاندارد اویل اوهایو و ... بودند. در این میان ۵۰ درصد از سهام استاندارد اویل به شرکت استاندارد اویل نیوجرسی رسید.

مبارزات انتخابات در آمده بود و ویلیام مک کلینی اندکی پس از پیروزی خود در این انتخابات عنوان کرد که حل مسئله تراست باید به عنوان یکی از اساسی ترین برنامه ها، هر چه سریع تر مورد توجه قرار گیرد. حملات رسانه ای علیه انحصار و فساد در فاصله سال های ۱۹۰۲ تا ۱۹۱۲ به اوج خود رسید و بیش از هزار مقاله بر ضد اقتصاد و تراست استاندارد اویل منتشر شد. وقتی آیدا تاربل^۴ سردبیر مجله مک کلور و بزرگ ترین بانوی روزنامه نگار آمریکا در اوایل قرن نوزدهم، در سال ۱۹۰۲ کار خود را برای تحقیق در خصوص تراست استاندارد اویل آغاز کرد، در عمل چیز متفاوتی یافت. تاربل ۵ سال وقت صرف نوشتن ۲۴ مقاله درباره این غول نفتی کرد. او به همه بایگانی ها و سوابق عمومی سرکشید تا مدرکی در مورد استاندارد اویل بیاید. با مردم بسیاری مصاحبه و اسناد متعددی را بررسی کرد. آراء دادگاه ها را دید و هزاران سند دیگر را مطالعه کرد. گزارش های او در کتابی به عنوان تاریخچه شرکت استاندارد اویل در سال ۱۹۰۴ چاپ شد. این کتاب در واقع وسیله انتقام جوئی مناطق نفت خیز از کسانی بود که آن مناطق را تسخیر کرده بودند. آیدا تاربل هم در عمق جوامع مناطق نفت خیز پا به جهان گذارده و پرورش یافته بود. نتیجه گزارش های او این بود که استاندارد اویل به خوبی سازماندهی شده و اهداف خود را بسیار عالی و با بالاترین کارایی و دقت انجام می دهد. راکفلر از ابزاری نظیر رشوه، کلاه برداری، خشونت، فساد کارمندان

جوزف سیپ، دوران بورس نفت پایان یافت و از آن پس تمام خریده ها بر مبنای قیمت های بازارهای جهانی شد. به این ترتیب، سیپ و استاندارد اویل، قیمت خرید نفت آمریکا را برای ۸۰ تا ۹۰ درصد خریداران یا فروشندگان تعیین می کردند.

۶- ورود استاندارد اویل به بازارهای بین المللی نفت

رساندن اولین محموله نفت به اروپا کار بسیار دشواری بود. دریانوردان نگران وقوع انفجار ناشی از حمل نفت بودند و کسی حاضر نبود این ریسک را بپذیرد. سرانجام در سال ۱۸۶۱ یک کشتی دار در فیلادلفیا توانست محموله نفت را سالم به لندن برساند. به این ترتیب صنعت نفت آمریکا توانست بازار محصولات خود را در بخش هایی از دنیا گسترش دهد. رویای صادرات نفت تقریباً یک شبه محقق شد و باز هم این راکفلر بود که در پایان دهه ۱۸۷۰ حدود ۹۰ درصد صادرات نفت چراغ آمریکا را به عهده داشت.

۷- نفرت عمومی از تراست استاندارد اویل

ترقی خواهی در آمریکا اوج می گرفت. هدف این نهضت تازه، اصلاحات سیاسی، حمایت از مصرف کنندگان، عدالت اجتماعی و کنترل مقررات حاکم بر مؤسسات بزرگ صنعتی و مالی بد که این بخش اخیر با افزایش تعداد تراست به عنوان یک مسئله حاد در سراسر آمریکا تبدیل به موضوع روز شده بود. در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۹۰۰، مسئله تراست به عنوان یکی از مهم ترین مسائل

پانویس ها

¹ John Davidson Rockefeller

² Standard Oil of New Jersey

³ Henry M. Flagler

⁴ Ida M. Tarbell

منابع

- [1] Tarbell, Ida M., "The History of the Standard Oil Company", New York, McClure, Phillips and Co., 1904
 [2] Bringhurst, Bruce. Antitrust and the Oil Monopoly: The Standard Oil Cases, 1890-1911. New York: Greenwood Press, 1979
 [3] Droz, R.V. "Whatever Happened to Standard Oil?",

2004. Retrieved June 25, 2005.
 [4] Nevins, Allan. Study In Power: John D. Rockefeller, Industrialist and Philanthropist. New York: Charles Scribner's Sons, 1953.
 [5] [تاریخ جهانی نفت، اثر دانیل برگین و ترجمه غلامحسین صالحیار، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۴]